

[B] **EEN WAAS OVER EEN DURENDE
KORTSTONDIGHEID. “KROMTE”
VAN ROLAND JOORIS**

In de poëzie van Roland Jooris valt weinig ontwikkeling op te merken. Een nieuwe bundel van hem lijkt alleen al op alle vorige door het vele wit. Niet dat zijn gedichten opmerkelijk kort zijn. Vergeleken met de ultrakorte gedichten van bijvoorbeeld Armando, Van Dixhoorn of haikudichters zijn die van Jooris zonder meer van normale lengte. Dat ze de indruk maken kort te zijn, komt vooral door de regellengte. Niet voor niets zijn ze wel vergeleken met de mensfiguren van Alberto Giacometti. Zelden bevat een regel bij hem meer dan vier woorden. Eerder nog zijn het er maar één of twee. En ook de inhoudsopgave van zijn bundels past vrijwel altijd op de linkerkant van een bladzij: de meeste gedichttitels bestaan maar uit één woord.

Het laatste geldt ook voor de titels van veel van zijn bundels. Tegenover zulke lange als *Een konsumptieflandschap* (1969), *Het museum van de zomer* (1974), *Als het dicht klappt* (2005) en *De contouren van het verstrijken* (2008) vormen *Gitaar* (1957), *Bluebird* (1958), *Laarne* (1971), *Bladstil* (1977), *Akker* (1982), *Uithoek* (1991) en *Gekras* (2001) een royale meerderheid van het minieme. Al waren de titels de laatste tien jaar van het lange soort, die van zijn nieuwste bundel is weer van het karige slag: *Kromte*.

Los van de lengte valt in die reeks titels wel iets van een lijn te ontdekken. Een levenslijn nog wel, van iemand die zich steeds meer naar de rand van het leven beweegt. Die – om de titels van bundels van de laatste twintig jaar te combineren – buiten het centrum staat, genoeg neemt met een onvaste stem en met de herinnering aan verdwenen uitzicht, die het verdwijnen als een kunstwerk observeert en die langzaam naar de aarde groeit. In deze dichtelijke houding is hij in de Nederlandstalige poëzie vooral verwant aan Bernlef.

Die verwantschap blijkt ook uit het grote aantal gedichten dat Jooris aan beeldende kunst heeft gewijd, en dan met name aan kunstenaars die meer suggereren dan uitbeelden, zoals de zeventiende-eeuwse kerkinterieurschilder Pieter Saenredam, de stilleven schilder Giorgio Morandi en – die twee

vooral – de bevriende kunstenaars Raoul De Keyser en Roger Raveel. Hetzelfde geldt voor zijn muzikale referentiekader; daarin hebben Satie en Webern een plaats, meesters in de beknoptheid, en Olivier Messiaen, wiens muziek vaak vogelgezang is (en omgekeerd). In de nieuwe bundel is daar Cy Twombly bij gekomen, de Amerikaanse abstract-expressionist wiens werk eerder handschrift is dan afbeelding.

Een paar jaar geleden heeft Jooris een boekje gepubliceerd met gedichten en foto's, samen met de eveneens (het zal niet verbazen) karige beeldhouwer Raphaël Buedts onder de titel *Het atelier van het landschap*. Daarin zijn de twee thematische hoofdelementen van zijn poëzie gegeven: de kunst en het landschap. En het liefst hun interferentie: de kunst als landschap, het landschap als kunst. Zoals in *Land Art*, zoals in *Arte Povera*, stromingen in de kunst waaraan hij gedichten heeft gewijd. Zo heet een gedicht dat hij opdraagt aan Roger Raveel 'Tuin'. En in het gedicht 'Arte povera' in de nieuwe bundel zie je hoe een eenvoudig stukje papier brandstof kan worden, in rook kan opgaan en tegelijk, als het ware in één beweging, kan leiden tot een gedicht:

Je kan het vouwen
zoals eenvoud, je kan
het verscheuren

je kan het onbeschreven
in de kachel geworpen
laten smeulen

je kan het zien opgaan
in de rook van het uiteindelijk
ultieme
vege

je kan het uitgestrooid
als as in een winderige
verte vaag stof voor
een gedicht voelen
worden

Leda and the Swan van Cy Twombly, een kunstenaar over wie Roland Jooris een gedicht schreef in zijn recentste bundel *Kromte*.

Behalve om zijn poëtische thematiek en om zijn verbinding van kunst met alledaagse realiteit (niet zo erg landschappelijk overigens, in dit geval, afgezien van die “winderige verte”) is dit gedicht ook kenmerkend voor de poëzie in *Kromte* door het gebruik van woorden als “vege” en “vaag”. Als men er eenmaal oog voor heeft gekregen, blijkt dat een kernbegrip te zijn: vaagheid, ongewisheid, onhelderheid, mist; het wazige en het onverklaarbare hebben in deze bundel de overhand.

Dat is vooral het geval in de eerste van de vijf afdelingen waarin de bundel is onderverdeeld, ‘Bezinken’. Daarin is sprake van ervaringen en sensaties die zich nauwelijks meer laten uiten. In plaats van naar buiten te bewegen (als kunst, als communicatiemiddel) ballen zij zich in iemand samen. Een mooi voorbeeld biedt het gedicht ‘Aan het veer’, waarin het mistige rivierlandschap beelden oproept van tasten, zwijgzaamheid, in gedachten verzinken. Wat er gebeurt, is uiteindelijk niets meer dan “een waas/ over een durende/ kortstondigheid”. Daar hoeft de dichter natuurlijk niet meer expliciet aan toe te voegen dat het gedicht van deze overtocht een *all inclusive* levensfilosofie is.

Als tegenhanger van deze vaagheid en wazigheid gebruikt Jooris geregeld woorden die het pijnlijke benoemen, woorden als “straatgevecht” en

“kwetsen”, of woorden die iets schurends aanduiden: er is sprake van een innerlijke “ruwte”, van “vel/ over ruwspraak/ geschonden”, men stemt “het schor geschraapte”. Vaagheid en ijte zijn geen deken van wollige taal die de harde werkelijkheid verzacht.

Wat de bondigheid betreft: regelmatig legt de volzin het in deze bundel af tegen de woordgroep; dus niet “schaafsel dempt de aarde”, maar “het schaafsel/ dat de aarde dempt”. Verder legt Jooris een voorliefde aan de dag voor paradoxen, zoals in: “het beweert wat het/ omkeert, het blijft zich/ negeren// het loopt naar oneindig/ steeds dichterbij/ weg”. Zelfs de clichébeelden van het taoïsme weet hij om te keren: “zonder bestemming/ mediteert het pad/ nu het zich telkens/ weer opstuivend/ uitwist”. Voortgaan is verdwijnen; scheppen is verwijderen.

Dit alles mondt uit in een prachtig vervluchtigingsgedicht, ‘Verschiet’. Een titel waarbij aan de toekomst of het perspectivisch punt in de verte kan worden gedacht (beeldende kunst is immers nooit ver weg bij Jooris), maar ook aan wat men opgebruikt, het kruit dat men verschiet. Winst en verlies, verwachting en teleurstelling tegelijk. Merk ook het effectieve gebruik op van het woord “verzeilen”, een zo terloops woord, zo terloops gebruikt ook, terloops passend in een klankpatroon, maar in dit geval met een zo absolute betekenis. Perfect.

Om te ontkomen
bestaan we

ofschoon krampachtig
houdt het hunkeren
niet op

ginds is uitputtend
gelegen

ginds is van tijd
de rand die in de ijle
met verzeilen
dreigt

AD ZUIDERENT

ROLAND JOORIS, *Kromte*, Poëziecentrum, Gent, 2012, 53 p.